

Intervju Broja

KAD SUD RAZGOVARA SA GRAĐANIMA

Binta Mansaraj *KOORDINATOR ZA INFORMISANJE JAVNOSTI SPECIJALNOG SUDA ZA SIJERA LEONE*

Ujedinjene nacije nikada nisu ni želele sud za Sjera Leone koji će raditi zauvek već koji će tokom deset godina pomoći mirovni proces i onda završiti sa radom. Ljudi razumeju šta im mi objašnjavamo, ali ne prihvataju

Pripadnici mirovnih snaga UN sproveli su 29. marta bivšeg liberijskog predsednika Čarlsa Tejlora u pritvor Tribunala u Sjera Leoneu. Tejlor je uhapšen 28. marta u Nigeriji na osnovu optužnice koja ga u 17 tačaka tereti da je počinio zločine protiv čovečnosti.

Devet dana ranije, Binta Mansaraj, koordinator za informisanje javnosti Specijalnog suda za Sjera Leone, boravila je u Beogradu, na poziv Inicijative mladih za ljudska prava i Misije OEBS-a u Srbiji i Crnoj Gori. U svojevrsnom, neformalnom statusu specijalnog gosta, iznela je svoja nesvakidašnja iskustva "autriča" na konferenciji o transparentnosti suđenja za ratne zločine i potom na tribini u Centru za kulturnu dekontaminaciju.

Na pitanje o specifičnostima komunikacije Specijalnog suda za Sjera Leone sa javnošću, šta su poteškoće, a šta izazovi, Binta Mansaraj ističe da je preduslov uspešnosti "Autrič" programa koji okuplja 30 ljudi, dvosmerna komunikacija Suda sa stanovništvom koje je u ovoj zapadnoafričkoj zemlji tragične prošlosti sada suočeno kako sa retkim sudskim procesima za ratne zločine tako i sa vrednim dostignućima Komisije za istinu. A sve to uoči novog izazova - predstojećih izbora 2007. godine.

- Naš posao je informišemo javnost o tome kako Sud radi, ali takođe da i Sudu pružimo informacije kako se ljudi osećaju povodom njegovih odluka i povodom njegovog delovanja. Zato što ljudi pitaju, komentarišu rad Suda. To je dvosmerna komunikacija, to je ono što nas čini različitim od medija, od štampe. Dobijanje informacija od naroda, traganje za "fidbekom" je isto tako važno kao i saopštavanje informacije, objašnjava Binta Mansaraj.

Da li je Sud dovoljno osetljiv da čuje šta građani misle o njegovom radu?

- Da. Sud brine o tome zato što želimo da znamo šta ljudi misle o pravdi koju sprovodimo. Da li ljudi veruju u ono što Sud radi, da li se pravda sprovodi, da li se sudi na fer način, da li se poštuju prava optuženih, da li su svedoci i žrtve zaštićeni. Sud takođe želi da čuje pitanja koja mu javnost postavlja, šta ljude zanima i brine o pravdi u tranziciji.

Koja pitanja građani najčešće postavljaju Sudu?

- Na primer, interesuje ih mandat ovog suda. Sud za Sjera Leone ima mandat da sudi onima koji snose najveću odgovornost, što znači da govorimo o veoma, veoma visokom nivou, o najvišem komandnom kadru, dok oni koji su srednjeg i nižeg ranga ne potpadaju u našu nadležnost. Tako da je jedno od najčešćih pitanja koja postavljaju građani zašto je nadležnost Suda tako ograničena. Za stanovništvo, neko ko je počinio zločin protiv njih je neko ko živi sa njima u zajednici, neko ko je viđen da šeta unaokolo svo vreme. Dakle, ljudi su veoma zbunjeni nadležnošću i mandatom našeg suda.

Ko onda ima mandat da sudi počinioćima na nižim nivoima?

- Nacionalni sudovi ne mogu da sude za zločine počinjene tokom rata. Bezuslovna amnestija je data svim borcima od dana kada je Specijalni sud formiran. Jedino što mogu oni koji rade na pomirenju da učine je da posvete pažnju zajedničkom životu u zajednici, gde žive zajedno i žrtve i počinioći. Neki od njih izražavaju izvinjenje za zločine koje su počinili. Ukoliko se dogodi da u zajednici dođe do porasta tenzija i incidentata, interveniše policija. Dakle, to su uobičajene aktivnosti, napori građana i organizacija za ljudska prava i mirovnih organizacija.

Biografija jedne žene

Pre nego što je postala šef Autrič programa Specijalnog suda u Sijera Leoneu, Binta Mansaraj bila je poznata mirovna aktivistkinja. Sada je, ističe, odgovorna za uspostavljanje i osnaživanje "dvosmerne komunikacije" između Suda i lokalnog stanovništva. Rukovodi i koordinira odnose sa javnošću Specijalnog suda, kao i javnu edukaciju. Njen angažman u osnaživanju uloge Specijalnog suda i promovisanju većeg razumevanja vladavine prava u Sijera Leoneu, stekao je međunarodno priznanje.

Binta Mansaraj bila je predstavnik države u Ženskoj komisiji za žene i decu izbeglice u Sijera Leoneu (The Women's Commission for Refugee Women and Children in Sierra Leone) koja je delovala od 2001. do 2003. godine. Istražujući povrede prava izbeglih i interno raseljenih, naročito žena i dece pogođenih dugogodišnjim ratom, preuzela je njihovo predstavljanje na lokalnom i međunarodnom nivou, koje se baziralo na njenim istraživanjima. Istraživala je seksualno nasilje u Zapadnoj Africi, omogućivši tako konkretne

akcije i preporuke Ženske komisije Visokom komesarijatu UN za izbeglice. Nadzirala je učešće interno raseljenih žena na nacionalnim izborima u Sijera Leoneu u maju 2002. godine, ističući stvari kao što je žensko pravo glasa, očekivanja birača od svoje vlade, uključujući pristup obrazovanju i poboljšanje zdravstvene zaštite. Ohrabivala je lokalne humanitarne organizacije i grupe da formiraju koaliciju koja će nadgledati i zastupati potrebe liberijskih izbeglica.

I tu nije kraj. Binta Mansaraj bila je partner i konsultant organizacije "Svedok" (WITNESS) od 2001. do 2002. godine, koja je producirala dokumentarni film "Operacija dobre devojke – silovanje kao oružje rata" ("Operation Fine Girl - Rape Used as a Weapon of War.") Tako je inicirala i sprovodila kampanju koja će omogućiti priznanje javnosti i razumevanje potreba preživelih žrtava seksualnog nasilja, koristeći video kao sredstvo. Takođe je osmislila i organizovala brojne radionice za zastupanja žena i drugih grupa.

Bila je istraživač i konsultant u Misiji UN za Sijera Leone (UNAMSIL, 2001.-2002.). Dokumentovala je, procesuirala i analizirala svedočenja više od 700 preživelih žrtava silovanja i seksualnog nasilja u ratu, što je ušlo u zvaničan izveštaj Komisije za istinu i pomirenje (Truth and Reconciliation Commission report), kao i u izveštaje Psihijatarata za ljudska prava (Physicians for Human Rights (PHR)) UNAMSIL-a o seksualnom nasilju tokom rata u Sijera Leoneu. Nadzirala je obuke i usavršavanje za lokalne posmatrače ljudskih prava, pripadnike mirovne misije i nacionalne istraživače seksualnog nasilja u ratu.

Bila je i aktivan član Nacionalnog foruma za ljudska prava, Ženskog foruma i radnih grupa za tranzicionu pravdu, aktivno uključena u mirovni pokret Sijera Leonea tokom ovog perioda.

Završila je magistarske studije u Njujorku, na Univerzitetu Fordham, doktorirala na Univerzitetu Sijera Leone.

Koja je strategija Suda za Sijera Leone? Da li se očekuju nove optužnice, jer nema mnogo optuženih, niti onih kojima se sudi.

- Specijalni sud su zajedno osnovale Vlada Sijera Leonea i Ujedinjene nacije. Od osnivanja je optuženo 13 lica, suđenja su u toku. Tužilaštvo je završilo sa iznošenjem dokaza u dva predmeta, imamo tri suđenja optuženim pripadnicima oružanih snaga Revolucionarnog saveta (AFRC) i suđenja gde su optuženi pripadnici snaga građanskog otpora (SDF). Treće suđenje je i dalje u toku, Tužilaštvo još nije izvelo sve svedoke. Ali značajan progres je načinjen i, sudeći po izlaznoj strategiji, Sud će 2007. godine završiti sa radom.

Koliko je sudija i tužilaca pri Specijalnom sudu za Siera Leone?

- Imamo 11 sudija u žalbenim i sudskim većima. Imamo dva sudeća veća i po tri sudije u svakom sudećem veću i pet sudija koji sude po žalbama. To su internacionalne i domaće sudije. Neke od njih su postavile Ujedinjene Nacije dok je ostale imenovala Vlada Sijera Leonea. Oni su veoma dobre sudije, jer je njihovo imenovanje zasnovano na njihovim kvalifikacijama i moralnim standardima, kao i na njihovoj sudijskoj reputaciji. Dakle, mi imamo naročito kompetentne sudije. Tužilac ima svoje zamene, svi su stranci, imamo kancelariju odbrane, što osigurava prava optuženih. Kompetentnost naših sudija i našeg suda je međunarodnom nivou. Kompetentnost naših sudija je priznata.

Kako funkcioniše društvo u kojem je samo nekolicina visoko rangiranih počinilaca dostupna pravosudnim organima, dok većina počinilaca zločina živi pored žrtava?

- Mnogo je zahteva takvog društva koje treba da ispune različiti akteri da bi društvo moglo da nastavi da

živi u miru. Ljudi žive zajedno, ali to ne znači da ne treba brinuti o tim zajednicama. Nadamo se da će te tenzije umanjiti, a negde i rešiti vreme. Ukoliko zajednice deluju složno, ukoliko pomoć u razvoju prodre u te zajednice, ukoliko ljudi nastave da žive svoje živote, nada je da će doći vreme kada će oni živeti mirno zajedno. Imamo mir, oružje je utihnulo, ali je očigledno da u zajednici u kojoj žrtva svakodnevno sreće počinioča postavlja pitanje zašto ta osoba nije optužena. Sud ne može optužiti svakoga, to je, kao što sam već rekla, najčešće pitanje koje nam se postavlja. Na njega odgovaramo kroz naš "Autrič" program, objašnjavajući ljudima mandate Suda, zašto je on tako ograničen, u krajnjoj liniji zbog finansijskih i drugih uslova. Ujedinjene nacije nikada nisu ni želele sud za Sijera Leone koji će raditi zauvek već koji će tokom deset godina pomoći mirovni proces i onda završiti sa radom. Ljudi razumeju šta im mi objašnjavamo, ali ne prihvataju

U tom kontekstu, koja su dostignuća Komisije za istinu u Sijera Leoneu? Da li je to kompatibilan, paralelan proces u odnosu na Specijalni sud?

- Komisija za istinu je upravo završila izveštaj. Jedan od njenih ciljeva je bio da postigne tačan istorijski presek sukoba. I to je ono što su oni uradili. Oni su razgovarali sa velikim brojem ljudi, zabeležena su njihova svedočenja od dana kada je rat počeo. Oni su sastavili značajne preporuke kako da se izbegne ponavljanje ovakvih konflikata. Kako, na primer, reformisati Vladu, poluge vlasti kao što je pravosuđe, kako da se ono reformiše da bude sigurno da vladavina prava uliva nadu. Kako štiti manjine u zajednicama, kako osigurati da stanovništvu bude omogućeno obrazovanje i zdravstvena zaštita, kako preduprediti društvene probleme koji mogu da rasplamsaju novi rat. Komisija za istinu je bila u mogućnosti da ih razotkrije i načini preporuke Vladi za akciju.

Vi ste takođe bili predstavnik države u Ženskoj komisiji za žene i decu izbeglice. Izveštavali ste o seksualnom nasilju tokom rata. Da li biste nam rekli nešto o svojim profesionalnim iskustvima iz tog perioda.

- Rad sa ljudima koji su preživeli seksualno nasilje pomaže mi mnogo u poslu koordinatora za informisanje javnosti jer sada razumem specifično iskustvo kroz koje žena prolazi tokom rata. Velika je razlika kada vi slušate ljude koji govore o uništavanju svoje imovine, uništavanju života svo vreme, ali kada radite sa ženama, posebno sa onim ženama koje su preživele seksualno nasilje, kada počnete da uvažavate specifična iskustva kroz koja su te žene prošle samo zato što su žene, u dvosmernoj komunikaciji u okviru "Autrič" programa, mi smo sigurni da možemo da komuniciramo sa ženama. Dakle, žene imaju šansu da iskažu svoje poglede o radu Specijalnog suda. I mi takođe želimo da žene razumeju šta sud radi u vezi seksualnog nasilja u ratu, jer Statut suda, u članu 2 navodi seksualno nasilje kao nešto što sud procesuiru. To je dobro za žene da znaju da će se ono što se dogodilo njima naći pred sudom. Dobro je za sud da zna tačno šta je specifična briga žena kada je pravda u pitanju. Na primer, žene žele da budu sigurne da će biti zaštićene ukoliko budu svedočile, dakle dobro je i za sud da zna to.

Ko je optužen i da li je u toku neko od suđenja za silovanje tokom sukoba?

- U većini optužnica ljudi su optuženi za seksualno nasilje, ne svi. Optužbe o tome su, kao što znate, za sada samo tvrdnja Tužilaštva koju mora da dokaže sud. Ali suđenja su u toku i na kraju će doći do završne reči. To je vreme kada ćemo biti u mogućnosti da kažemo – da, tužilac je optužio ljude za seksualno nasilje.

Izazovi izbora 2007.

Vlada Sijera Leonea ponovo je uspostavila vlast nakon decenijskog građanskog rata (1991. - 2002.), a koji je za posledicu imao na desetine hiljada mrtvih i više od dva miliona raseljenih (oko trećina populacije). Poslednji pripadnici Mirovne misije UN napustili su ovu zemlju decembra 2005, ostavljajući punu odgovornost nacionalnim snagama, ali nova civilna kancelarija Ujedinjenih nacija nastavlja da pruža podršku vladi. Uoči najavljenih izbora 2007, rastu tenzije, pogoršavajući političke i ekonomske prilike u Gvineji, kao i osetljivu bezbednosnu situaciju u susjednoj Liberiji, što može da predstavlja izazov kontinuiranom napretku stabilnosti Sijera Leonea.

Kako žrtve dolaze pred Sud? Da li su zaštićene?
 - Imamo jedinicu za podršku žrtvama i svedocima u Specijalnom sudu koja osigurava da su i žrtve i svedoci zaštićeni, bez obzira da li je u pitanju svedok tužilaštva ili svedok odbrane. Postoje brojne zaštitne mere, na primer, postoje svedoci koji se štite od javnosti. Žrtve mogu da svedoče tako da čujete samo glas, ali ne da im vidite i lice. Ali, optužena lica vide svedoka, advokati vide svedoka. Takođe postoji i distorzija glasa.

U vašem "Autrič" programu videli smo zanimljive načine komuniciranja sa stanovništvom kao što su okupljanja u zajednicama.

- To znači odlazak u zajednicu i onda govoriti o Sudu. Ali mnogo je važnije slušati šta oni žele da kažu, dati im mogućnost da postavljaju pitanja i onda im pružati odgovore koji će im razjasniti njihove bedoumice. Jer, suđenja za ratne zločine su kompleksna. Ljudi im ne veruju, oni se brinu da li će sudije biti fer u načinu na koji sude. Oni imaju svoje sumnje koje ih plaše. Ako odlazite u zajednice i okupljate ljude, govorite im o detaljima rada suda, izgrađujete poverenje između suda i građana i onda su ljudi u stanju da kažu "mi smo razgovarali sa sudom" I oni takođe vide da učestvuju u onome što sud radi. Sud želi da ih čuje, sud brine o njihovim osećanjima, to je manje-više izgradnja poverenja, uspostavljanje razumevanja između suda i stanovništva. Jedini način na koji to možete da radite je dijalog, ne samo saopštavanje informacije. Možete da prosledujete informaciju, ali ne znate kako je ta informacija primljena. Zato je za "Autrič" fideb od posebne važnosti.

Kako se reflektuju problemi tranzicije na društvo Sijera Leonea, ekonomski, socijalni, politički? Gde je interes Suda sa te tačke gledišta?

- Imate ljude u Sijera Leoneu koji ne žele da se sećaju, oni jednostavno žele da pomere, poboljšaju svoje živote. Naravno da imamo ekonomskih problema, socijalnih, o kojima ljudi razmišljaju, ali takođe postoje ljudi koji zbog toga što su patili, zbog svega što su prošli govore da nema mira bez pravde. Srela sam se sa mladim devojkama koje su mnogo patile tokom rata. Jedno od pitanja koje su mi postavile bilo je: "Slušajte, gospođice Binta, šta će se dogoditi sa onim ljudima koji su mnogo patili?" Želim da istaknem da u postkonfliktom društvu postoje svi ti izazovi – ekonomski, društveni, politički, ali je tu takođe i pravosudni izazov jer ljudi žele da vide da je pravda zadovoljena. Ti ljudi su važni jer su oni ti koji mogu da posegnu za osvetom iz osećanja da pravda nije zadovoljena, da nije zadovoljila interese celog društva, ali ja pokušavam da objasnim da je zadovoljila interese nekih članova društva. Način da to postignete jeste da imate sve te službe i vladu koja radi na svim tim socijalnim, ekonomskim pitanjima. Dakle, pravda sama po sebi ne može da donese mir, ona ne može da usreći ljude, ali može da doprinese onome što i drugi akteri čine za društvo.

Kako biste opisali atmosferu u kojoj, 2007. godine, treba da se održe izbori, u društvu sa toliko ubijenih i raseljenih?

- Da, imaćemo izbore vrlo skoro. Napredak je vidljiv, imamo značajne socijalne i ekonomske izazove, kao što sam već rekla. Kao građanka Sijera Leonea mogu jedino da se nadam da će se mir održati jedino ukoliko postoji i socijalni i ekonomski napredak.

Da li frustracije iz prošlosti mogu da se reflektuju na te izbore?

- Teško mi je da kažem. Frustracija o kojoj govorim je mogućnost zapošljavanja, to je frustracija mlade generacije koja želi da se zaposli, to je moja frustracija kao građanke jer me ona vraća u istoriju rata – rat su i započeli mladi jer nisu videli budućnost. Zato za mene sada, kao građanku, stoji da je učinjen progres, ali moja zabrinutost je vezana za nezaposlenost omladine.

Takođe je zanimljivo Vaše iskustvo u sakupljanju svedočenja žrtava, ona su postala deo izveštaja Komisije za istinu. Koliko je važna ta aktivnost za društvo, da ima neku vrstu baze podataka, glasove žrtava u radio emisijama, dokumentarnim filmovima. Kako se to odrazilo na Sijera Leone?

- Kao koordinator za informisanje javnosti Specijalnog suda za Sijera Leone moram da budem obazriva, ali je za društvo veoma važno da čuje te glasove. Ja bi trebalo da budem neutralna jer radim i sa optuženim licima i sa žrtvama. Ali sve te stvari – dokumentarni filmovi, svedočenja, to je deo baštine. To je istorija koja određuje društvo da ne zaboravi ali da ispravi greške prošlosti. Jedna je stvar oprostiti a druga zaboraviti.

Specijalni sud

Specijalni sud za Sijera Leone formirale su zajedno Vlada Sijera Leonea i Ujedinjene nacije. Mandat ovog suda je da sudi onima koji snose najveću odgovornost za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava kao i zakona Sijera Leonea na celoj teritoriji ove zemlje, od 30. novembra 1996. godine.

Za sada je 11 lica optuženo za ratne zločine, zločine protiv čovečnosti i druga ozbiljna kršenja međunarodnog humanitarnog prava. Optužnice uključuju ubistva, silovanja, razaranje, akte terora, zarobljavanje, pljačku i paljenje, seksualno ropstvo, regrutovanje dece u oružane snage i napade na pripadnike mirovne misije UN i humanitarne radnike. Optužnice protiv još dva lica su povučene u decembru 2003, zbog smrti optuženih.

Koproducirali ste veoma važan dokumentarni film o seksualnom nasilju nad ženama tokom rata. Problematizovali ste fenomen silovanja kao oružja u ratu.

- Kada dođe do takvih zločina, nije isto kada o njima slušate ili kada ih vidite, jer su takvi zločini nevidljivi. Javnost ne vidi kada neko siluje ženu, to se događa iza zatvorenih vrata. Zabeleženi u dokumentarnom filmu, kada imate ljude koji kažu "to se dogodilo meni", to čini povrede ljudskih prava realnim. To čini da ljudi vide da su se ti zločini dogodili ljudskim bićima i vi želite da ih učinite vidljivim. Jedini način da učinite te povrede vidljivim jeste da imate dokumentarni film. Ti ljudi iznose svoja sopstvena svedočenja i oni govore o posledicama onoga što se njima dogodilo. Šta vidite u medijima? Oni vam govore koliko je ljudi ubijeno, koliko masovnih grobnica je pronađeno, koliko kuća je spaljeno, koliko imovine je uništeno, ali nikada neće reći koliko je žena silovano. To je, dakle, razlog zašto je važno da iskustva tih žena budu zabeležena u dokumentarnom filmu.

Tu je i problem sa transgeneracijskom traumom, mislim na decu silovanih žena. Mi na Balkanu imamo slična iskustva, posebno u Bosni i Hercegovini.

- Mi u Sijera Leoneu imamo problem takozvane "kopiladi", to su članovi zajednice sa veoma, veoma teškim iskustvom. Neke od devojaka govore o tim svojim iskustvima. Neke od njih odlaze iz zajednice zato što ne mogu da dozvole da ljudi nazivaju njihovu decu kopiladima. Postoji zabrinutost za onu decu koja rastu u zajednici koja ih ne tretira kao ljudska bića.

Kada je rat započeo, 1991, bili ste veoma mladi. Kako je na Vas uticao taj period, imali ste tek 15 godina?

- To je bilo neposredno posle koledža. Konflikt nije imao religiozne osnove, nije bio zasnovan na etničkim podelama, bio je to u osnovi sukob uzrokovan korupcijom, manje-više političkom frustracijom i socio-ekonomskom frustracijom. Imamo različita plemena, tamo su postojale strasti jer se narod borio protiv Vlade, a Vlada je uzvraćala. To je bilo žestoko i neko bi mogao da kaže da je to bio konflikt za političku moć. Kada je postao nasilan, on je morao da iznese mnogo tužnih stvari koje su se dogodile ljudima u Sijera Leoneu. To je bio ekstremno težak sukob, možda jedan od najgorih konflikata modernog vremena.

Jasna Šarčević – Janković